

Govor o neobstoju brez dodatnih ontoloških predpostavk

Andrej Ule

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Povzetek

Govorim o dveh logičnih interpretacijah stavkov o neobstojećem v raznih kontekstih: eksistenčni in univerzalni. Resnične stavke o neobstojećem glede na dani kontekst interpretiram »univerzalno«, neresnične »eksistenčno«. Te interpretacije ne potrebujejo spremembe logičnih zakonov ali semantike klasične predikatne logike in prav tako ne potrebujejo domnev o kakem obstoju irealnih, virtualnih ali abstraktnih bitnosti.

Ključne besede: irealne bitnosti, kontekstualni pomen, propozicionalna vsebina, eksistenčna in univerzalna interpretacija

Talk on Non-Existence without Additional Ontological Assumptions – Abstract

I present my interpretation of the sentences on the non-existent within various contexts of the discourse (discussion): the existential and the universal one. I interpret true sentences on the non-existent within a given context “universally” and false sentences “existentially.” These interpretations do not need to involve a change to logical laws or to the semantics of classical predicate logic, nor do they require assumptions about the existence of unreal, virtual, or abstract entities.

Keywords: unreal entities, contextual meaning, propositional content, existential and universal interpretations

V tem sestavku se navezujem na svoja razmišljanja o logičnem pojmovanju eksistence, ki jih sicer razvijam že dlje časa. Nekaj od tega sem predstavil na svojih predavanjih, deloma tudi v svojih knjigah o teoriji znanosti, kjer razpravljam o znanstvenem realizmu (npr. Ule, 2006: 208–215). V osnovi iščem rešitev, ki bi čim manj odstopala od klasične predikatne logike in klasičnega pojmovanja kvantifikatorjev kot glavnih logičnih kazalnikov na eksistenco. Razpravo začenjam z navezavo na Saula Kripkeja.

Saul Kripke je v svoji pozno izdani knjigi svojih predavanj o referenci in eksistenci iz l. 1973¹ predlagal zanimivo idejo, namreč da so stavki o neobstojećih predmetih pogosto zgolj navidezni stavki, tj. jezikovne strukture, ki *pretendirajo na stavčni smisel*, vendar

1 Gre za Kripkejeva predavanja o referenci in eksistenci na oxfordski univerzi iz leta 1973, ki so bila objavljena šele leta 2013.

dejansko tega smisla nimajo. To pa zato, ker načeloma ni možno dati nobenih meril za identifikacijo domnevnih predmetov, o katerih govorijo.²

Moram reči, da Kripke ne zavrača kar poprek govora o neobstojećih možnostih kot zgolj pretenzij na smiseln govorec *o nečem*, temveč zgolj govorec o fikcijskih in nedejanskih predmetih. Tako je za Kripkeja v delu *Imenovanje in nujnost* stavek »Jonah bi lahko obstajal« dejanski in resničen stavek, ki govori o judovski osebi, za katero po Kripkeju nekateri resni zgodovinarji menijo, da ni zgolj fikcijska, mitična oseba iz Stare zaveze, temveč je mitologizacija realne osebe (Kripke, 1980: 27–28).

Mislím, da ima Kripke prav vsaj v tem, da so stavki o neobstojećem načelno dvoumni in jim lahko le v določenih kontekstih dodelimo določen smisel in resničnostno vrednost. Pri tem se naslanjam na sledečo ugotovitev.

Če imamo stavek »*a* je *F*« (mirno bi lahko vzel tudi kak relacijski stavek, a zaradi enostavnosti začenjam z monadičnim stavkom) in je referenca »*a*« zagotovljena in enoznačna, tedaj lahko temu stavku dodelimo dva kvantificirana stavka, ki sta mu logično ekvivalentna (in sta seveda tedaj tudi medsebojno logično ekvivalentna):

1. $(\exists x)(x = a. F(x))$;
2. $(\forall x)(x = a \supset F(x))$ ³.

Vendar je to smiselno le tedaj, če je *a* res ime z referenco, sicer sta gornji formuli nesmiselni, saj v klasični predikatni logiki preprosto ne more biti imen brez reference. Že Willard van Orman Quine je predlagal rešitev, kako vendarle govoriti tudi o nebivajočem. Tedaj termin »*a*« pač ne more biti ime, temveč prikrit predikat »*a*(*x*)«, ki ima pretenzijo, da je zadovoljen z enim samim predmetom. Namesto imena »Pegaz« vzemimo predikat »*x* pegazira« oz. formalno zapisano »pegazira (*x*)« in podobno storimo pri drugih terminih, ki se domnevno nanašajo na »nekaj« neobstojećega. Opozarjam, da predikat »pegazirati(*x*)« ni isto kot predikat »biti enak Pegazu(*x*)«, kajti slednji predikat je nesmiseln, saj v klasični logiki Pegaz preprosto ni ime in ni ničesar, kar bi lahko bilo enako Pegazu. Predikat »pegazirati(*x*)« je treba torej raje brati kot »biti Pegaz«, ne pa kot »biti enak Pegazu«. Če bi pa nekaj takšnega, kot naj bi bil Pegaz, dejansko obstajalo, potem bi bil predikat »pegazirati(*x*)« ekstenzionalno gledano res enak biti enak Pegazu, torej bi lahko biti Pegaz izenačili z biti enak Pegazu.⁴

2 Kripke je svojo teorijo gradil na kritiki Russellove teorije določnih opisov in Wittgensteinove teorije imen v *Filozofskih raziskavah* (Wittgenstein, 1976, 2014). Vendar Kripke Wittgensteinu neupravičeno pripisuje t. i. »opisno« teorijo imen (»descriptive« theory of names), po katerih pomen praznega imena ustreza konjunkciji karakterističnih opisov, ki jih pripisujemo domnevnomu referentu imena. Natančnejša analiza lahko pokaže, da Wittgenstein ni imel takšne teorije, vendar se v razpravo o tem vprašanju tu ne spuščam.

3 V celotnem tekstu prav tako privzemam, da so vsi privzeti določni opisi enolični in tako posebni pogoji uniformnosti niso potrebni.

4 Quine je navedeno preobrazbo individualnih imen v individualizirajoče predikate razširil sploh na vsa lastna imena, kar seveda vedno lahko storimo. S tem dosežemo, da se na bivajoče nanašamo le s pomočjo kvantificiranih

Individualnim imenom in opisom, ki naj bi jim ustrezal nek določen predmet, pravim »individualni izrazi«. V predikativnih stavkih $F(a)$ je lahko a kateri koli individualni izraz. V primeru, da je a opisni termin (ix) $a(x)$, moramo namesto gornjih dveh stavkov vzeti stavka:

3. $(\exists x)(a(x). F(x))$;
4. $(\forall x)(a(x) \supset F(x))$.

Kaj se zgodi, če a nima dejanskega referenta, tj. če je predikat $a(x)$ prazen?

V tem primeru je seveda stavek 3. neresničen, stavek 4. pa (trivialno) resničen. Tako nimamo nobene jasne odločitve glede logične forme stavka kot tudi glede njegove resničnostne vrednosti.

Vzemimo za primer stavek o Pegazu: »Pegaz je krilat konj, ki leta na Olimp.« Ta stavek, vzet izven konteksta, ne izraža nobene propozicije in preprosto nima resničnostne vrednosti. Russllov »predpis«, da je ta stavek neresničen, izraža le njegovo *odločitev*, da ta stavek razume v skladu s stavkom 3., tj. kot »Obstaja nekaj, kar pegazira in je krilati konj in leta na Olimp«, ne pa 4., tj. »Vse, kar pegazira, je krilati konj in leta na Olimp«, in da ga razume glede na *kontekst razpravljanja o realnih bitnostih*. Ne eno ne drugo ni samoumevno.

Zdi se torej bolj upravičeno reči, da stavek o Pegazu izraža smiselni in resnični stavek takrat, če ga razumemo v okviru starogrških mitov, konkretno v okviru starogrške mitologije. To pomeni, da ta stavek razumemo tako, kot nam narekuje forma 4., torej »Vse, kar pegazira, je krilati konj, ki leta na Olimp«⁵. Če kak stavek razumemo v skladu s formo 3., bom govoril o »*eksistenčni interpretaciji*«, če pa v skladu s formo 4., bom govoril o »*univerzalni interpretaciji*« stavka.

A kako naj potemtakem razumemo (tolmačimo) stavke o neobstoječem, kot sta npr. stavka »Pegaz je imel eno samo krilo« ali »Odisej je vse življenje preživel pri Kirki«, ki jih imamo v njihovih mitoloških kontekstih za netrivialno neresnične? Edina rešitev, ki se nam ponuja, je, da takšne stavke tolmačimo kot eksistenčne stavke, torej po modelu 3. Tako dobimo neresnične stavke, kot sta npr.:

- » $(\exists x)(pegazira(x). x \text{ je imel eno samo krilo})$ « in
- » $(\exists x)(odisejira(x). x \text{ je vse življenje preživel pri Kirki})$ «.

Oba stavka sta tako rekoč dvakrat neresnična; prvič zato, ker *dejansko* ni ničesar, kar bi pegaziralo oz. odisejiziralo, in drugič zato, ker tudi *v kontekstu starogrške mitologije* ni

spremenljivk, saj nam preostanejo le kvantificirani stavki (Quine, 1961, 1969). Pri tem je pomembno, da Quine ne potrebuje nobene teorije, po kateri bi bil smisel individualnih izrazov določen ali analitično izenačen s kakimi določnimi opisi, tako da ga Kripkejeva kritika tovrstne »teorije« ne zadeva. To Kripke tudi prizna, vendar se ne ukvarja dalje s Quinom (Kripke, 2013: 56, op. 2).

5 Predikat x je krilati konj, ki leta na Olimp lahko dalje preciziramo kot konjunkcijo treh predikatov: x je konj in x je krilati in x leta na Olimp, vendar to ni pomembno za nadaljnjo razpravo. Zato bom dalje največkrat ohranil »enotni« predikat x je krilati konj, ki leta na Olimp.

ničesar, kar bi pegaziralo in imelo eno samo krilo, v kontekstu *Odiseje* pa prav tako ni ničesar, kar bi odisejiziralo in bi vse življenje preživelo pri Kirki.

Tisto, kar stavke o neobstoječem dela za netrivialno resnične ali netrivialno neresnične, ni njihova logična forma (glede na njo so ti stavki pač trivialno resnični ali trivialno neresnični), ampak naša običajno *netrivialna odločitev*, da jih bomo v danem kontekstu imeli za resnične oz. neresnične. Šele tedaj, ko *se odločimo* glede teh stavkov, tj. se odločimo, ali jih bomo razumeli kot pozitivne, notranje ali zunanje negacije, resnične ali neresnične stavke, jim lahko dodelimo ustrezno logično formo, in tedaj postanejo *nosilci propozicij* in ne le *pretendenti na propozicionalno vsebino*. Zato bi bilo boljše govoriti o »držanju nečesa za resnično« (ali preprosto »držati za«) kot o »biti resnično v kontekstu«.

Seveda so te odločitve le redko zavestne in eksplicitne, največkrat jih sprejmemo »v paketu« s tem, ko smo pripravljeni zaupati ustreznemu kontekstu kot opisu realnosti. Še točneje povedano: stavek $F(a)$ o neobstoječem je *brez propozicionalne vsebine z ozirom na dejanski svet* in *ima lahko različne pogojne propozicionalne vsebine* glede na različne kontekste, v katerih lahko smiselno nastopa.

Propozicionalna vsebina predikativnega stavka o irealnih bitnostih je tedaj le *pogojna*. Podana je le tedaj, če se odločimo za eno od obeh interpretacij in če je njegova *faktična* resničnostna vrednost *ob tej interpretaciji* enaka *resničnostni vrednosti stavka glede na kontekst razprave*. Propozicionalna vsebina predikativnega stavka o neobstoječem je odvisna od tega, če in kako ta stavek razumemo glede na dani kontekst govora, ne pa od domnevne (virtualne) ali realne reference in realne vsebine (intenzije) njegovih terminov, medtem ko je propozicionalna vsebina predikativnih stavkov o dejanskih bitnostih *brezpogojna*, tj. razumemo ga le glede na realno referenco in realno vsebino (intenzijo) njegovih terminov. Govorim o pogojni propozicionalni vsebini, kar je blizu Kripkejevi ideji o tem, da stavki o irealnih bitnostih (bolj ali manj) *pretendirajo* na propozicionalni smisel, nimajo pa fiksnega propozicionalnega smisla. Vendar imajo ti stavki znotraj sprejetega konteksta svoj propozicionalni smisel ter resničnostno vrednost in niso le pretenzije na smisel.

Razumno je vprašanje, zakaj ne bi raje domnevali, da glede na kontekst razprave preprosto sprejmemo stavek $F(a)$ kot resničnega in ga interpretiramo tako eksistenčno kot univerzalno. To bi seveda pomenilo, da moramo vsaj pogojno sprejeti obstoj nečesa, kar je enako a in ima lastnost F , kar je ravno tista predpostavka, ki je najbolj sporna v razmišljanju o irealnih bitnostih. V tem primeru bi morali uvesti posebno kontekstualno odvisno semantiko za te stavke, opredeliti kontekstualno referenco morebitnih imen, ki označujejo te bitnosti, in kontekstualno odvisne vrednosti vezanih spremenljivk v kvantificiranih stavkih.

Mislím, da so težave, ki so že do sedaj spremljale tovrstne poskuse in ki vse po vrsti terjajo globoke spremembe klasične predikatne logike, zadosten razlog, da se tem rešitvam poskušam kar se da izogniti. Mením, da nam ni treba sprejemati virtualnega združevanja eksistenčne in univerzalne interpretacije predikativnih stavkov o irealnih

bitnostih; zadošča, da sprejmemo eno od njiju, odvisno od situacije, ne pa obeh hkrati. Menim, da obe interpretaciji predikativnih stavkov *sovpadata le v dejanskem svetu*, v »kontekstualnih« svetovih pa to velja le za tiste stavke, ki govorijo o dejanskih bitnostih, pri stavkih o irealnih bitnostih pa nikoli.

Ti stavki imajo svojo propozicionalno vsebino in resničnostno vrednost *glede na nek dani (vsaj delno irealni) kontekst razprave*, ne sami po sebi. Iz tako (pre)tolmačenih stavkov ne moremo vleči *brezpogojnih* eksistenčnih stavkov, npr. »Je nekaj takšnega, kot je krilati konj, ki leta na Olimp«, čeprav bi to morali dopustiti, če bi prevzeli površinsko gramatično formo danega stavka kot predikativnega stavka o Pegazu. Vendar – ali ni bil znotraj grške mitologije o Pegazu resničen tudi eksistenčni stavek »Je nekaj, kar je krilati konj in leta na Olimp«? To seveda drži, a le če lahko ta stavek preobrazimo v ustrezno »univerzalno obliko«, npr. »Vse, kar pegazira, je obstoječi krilati konj, ki leta na Olimp«, formalno zapisano (v prvem približku):

(a) $(\forall x)(\text{pegazira}(x) \supset (\exists y)(x = y. \text{krilati konj}(y). \text{leta na Olimp}(y)))$.

Ta stavek je seveda trivialno resničen glede na dejanski svet in je sprejet kot netrivialno resničen v kontekstu grške mitologije ter je celo nujna logična posledica stavka:

(b) $(\forall x)((\text{pegazira}(x) \supset \text{krilati konj}(x). \text{leta na Olimp}(x))$,

ki ga vzamemo za interpretacijo stavka »Pegaz je krilati konj, ki leta na Olimp«. Seveda le v primeru, če v grškem mitu velja univerzalna implikacija, da je vsak krilati konj, ki leta na Olimp, obstoječi krilati konj, ki leta na Olimp:

(c) $(\forall x)(\text{krilati konj}(x). \text{leta na Olimp}(x) \supset (\exists y)(x = y. \text{krilati konj}(y). \text{leta na Olimp}(y)))$.

Stavek (c) res velja tudi v kontekstu mita o Pegazu, saj je v tem mitu krilati konj, ki leta na Olimp, predpostavljen kot bivajoč in ne kot virtualen. Po zakonu o tranzitivnosti (univerzalne) implikacije iz (b) in (c) izhaja (a). Stavek (a) predstavlja pogojni eksistenčni stavek; odvisen je od tega, ali sprejemamo stavek o Pegazu kot konju, ki leta na Olimp, kot kontekstualno oz. pogojno resničen. Zato njegovo sprejemanje ne implicira brezpogojne resničnosti stavka o obstoju krilatega konja, ki leta na Olimp, in tako ne terja sprejemanja kake virtualne bitnosti, kot bi bila npr. *mitološki Pegaz*.

Izpeljave, podobne izpeljavi stavka (c) iz stavkov (a) in (b), niso avtomatsko veljavne v vsakem kontekstu, saj niso vsi konteksti logično koherentni in ne priznavajo veljavnosti univerzalnih implikacij tipa (c) in morda tudi ne priznavajo univerzalnosti tranzitivnosti implikacije. Pravzaprav le domnevam, da je bila grška mitologija oz. konkretno mit o Pegazu tako koherenten, da lahko zgoraj navedeni sklep opravimo tudi v *njegovem okviru*, ne le v »kontekstu« dejanskosti, za katerega predpostavljamo, da v njem veljajo vsaj vsi logični zakoni enostavne predikatne logike.

Rešitev, ki jo predlagam, je, da se v kontekstu razprave o neobstoječem, v vsakem primeru stavkov o neobstoječem, odločimo, kako obravnavamo te stavke, tj. kot

pozitivne ali negativne, resnične ali neresnične. V primeru, da jih obravnavamo kot resnične pozitivne stavke, jih tolmačimo po »univerzalnem« modelu, tj. kot univerzalno pogojne stavke s praznimi antecedenti; če jih obravnavamo kot resnične negativne stavke, jih tolmačimo kot zanikane univerzalne pogojnike, torej kot eksistenčne stavke z ustreznimi negativnimi predikati; če jih obravnavamo kot pozitivne neresnične stavke, jih tolmačimo kot eksistenčne stavke (po tipu 3.), in če jih razumemo kot neresnične negativne stavke, jih tolmačimo kot eksistenčne stavke z ustreznimi negativnimi predikati.

Upoštevanje konteksta razumevanja pri tolmačenju stavkov o irealnih bitnostih privede do tega, da razširimo obseg smiselnih in pomenljivih stavkov nad obseg stavkov, ki govorijo o obstoječem. Če vzamemo npr. kak stavek o neobstoječem, ki ga imamo v danem kontekstu za (netrivialno) resničnega in kak stavek o »istem« neobstoječem, ki ga imamo v istem kontekstu za (netrivialno) neresničnega, potem nastane vtis, da smo nekako obnovili »realistično« tolmačenje stavkov. Od tod izhaja vtis, da govorimo o nečem virtualno obstoječem, tj. o lastnostih te domnevne entitete. Ta vtis je zavedel številne filozofe in logike v hipostaziranje tovrstnih virtualnih bitnosti v psevdorealne bitnosti (Meinong idr.) ali v abstraktne bitnosti (Kripke, Zalta idr.). Mislim pa, da ta korak ni upravičen in lahko shajamo dalje brez predpostavk o tovrstnih bitnosti.

Tako lahko dobimo množico stavkov o neobstoječem, ki so glede na dani kontekst razprave resnični ali neresnični. Čeprav smo s tem dobili razne »pogojne« propozicije o neobstoječem, pa *stavki o neobstoječem ne predicirajo dejanskih lastnosti* česar koli že in prav tako *ne odrekajo nobenih dejanskih lastnosti* čemur koli že. Če bi to veljalo, potem bi morali držati *tudi ne glede na dani kontekst razprave*; temu pravim »dejanska resničnost« ali tudi »zgolj resničnost«.

Če ta moja teorija drži, potem imamo lahko kontingentno resničen ali kontingentno neresničen govor o neobstoječem, ki ne potrebuje nobenih domnev o kakem skrivnostnem »bivanju neobstoječega«, ne potrebujemo posebne logike ali posebne semantike. Posebnost je le ta, da lahko na mesto individualnih spremenljivk postavljamo tudi »prazne« individualne termine, ki pa jih razumemo kot okrajšane določne opise. Stavki, ki vsebujejo prazne termine, so lahko resnični ali neresnični, pač glede na to, kako *se odločimo glede njih*.

Morda se sprašujete, kako pa vemo, oz. ali res vedno vemo, kdaj smo v kakem ne-dejanskem kontekstu, in ali se dejansko vedno znova odločamo, ali bomo stavke o predmetih tega konteksta sprejeli kot resnične ali neresnične. Tega v vsakem primeru res ne moremo zatrdno vedeti. Zato pogosto verjamemo, da smo v dejanskem kontekstu in so naši stavki faktično resnični ali neresnični, torej implicitno verjamemo, da mora pri njih univerzalna in eksistenčna oblika stavka sovpadati glede na njuni resničnostni vrednosti. Tako so npr. antični Grki verjetno govorili in mislili o svojih bogovih in mitičnih bitjih kot o dejanskih, stavke o njih pa so imeli za dejansko resnične ali neresnične. Poznejši razvoj kulture in znanosti je pokazal, da je šlo le za verjetja o določenih predmetih in

stavkih v določenem kontekstu, ne pa za faktične predmete in faktične stavke o njih. Lahko sklepamo, da so antični Grki v svojem verovanju nehote sprejemali »ustrezne« odločitve glede stavkov o raznih mitoloških bitjih.

Vprašamo se seveda lahko, kako pa mi zdaj vemo, da so določeni stavki o raznih predmetih faktično resnični in niso nemara zgolj pogojno resnični stavki o irealnostih. Ali niso številni stavki naše vsakdanje in tudi znanstvene govornice le izrazi našega verjetja v določene kontekste govora in mišljenja? In končno vprašanje: ali imamo sploh kje in kdaj opraviti z nedvomno faktičnim kontekstom? Mislim, da ne, a v nadaljnjo razpravo o tem vprašanju se tu ne bom spuščal, vendar verjamem, da vsaka kultura in vsaka jezikovna skupnost predpostavljata razliko med kontekstom, ki ga razumeta kot dejanskega, in drugimi konteksti, ki so zanju bolj ali manj virtualni.

Mislim, da ni bilo kulture in jezikovne skupnosti, ki bi imeli ves svoj govor (in mišljenje) le za govor v dejanskem kontekstu, prav tako ni bilo kulture in jezikovne skupnosti, ki bi imeli ves svoj govor (in mišljenje) za virtualen, zgolj domnevno resničen. Ta razlika se mi kaže kot nekakšno metajezikovno in metakulturno dejstvo ter upravičuje razlike med dejansko in navidezno logično formo stavkov ter med dejansko in kontekstualno pogojno resničnostno vrednostjo stavkov. *Dejanska logična forma* je tista, pri kateri pride do ujemanja med privzeto resničnostno vrednostjo stavkov v danem kontekstu in njegovo »brezpogojno« resničnostno vrednostjo v dejanskim kontekstu, *navidezna* pa je tista, ki ustreza *površinski gramatični obliki stavka* (ne glede na kontekst razumevanja).

Mislim, da sem podal logično koherentno rešitev za celo vrsto standardnih problemov, ki jih vzbuja govor o neobstoječem, v prvi vrsti za govor o domnevnih fikcijskih bitnostih. Veliko problemov ostaja še nerešenih.

Vzemimo relacijske stavke, v katerih nastopajo relacije med realnimi in irealnimi bitnostmi, npr. »Hamlet je bolj priljubljen od Humphreyja Bogarta«, »Martin Krpan je bil močnejši od Primoža Kozmusa«, »Sherlock Holmes je bolj zvit kot Allan Pinkerton« itd.

Vzemimo v analizo stavek o Martinu Krpanu, pri čemer predpostavljam, da je Martin Krpan fikcijsko bitje iz istoimenske Levstikove drame. Ta stavek sam po sebi ne izraža nobene propozicije, kvečjemu pretendira nanjo. Kot vedno imamo dve možnosti interpretiranja tega stavka. Lahko se nanašamo na dejanski svet ali na Levstikovo zgodbo. Če počnemo prvo, potem moramo naš stavek o Martinu Krpanu interpretirati eksistenčno, tj. ime »Martin Krpan« je okrajšava ustreznega določnega opisa, npr. »(ix)(krpanizira(x))«, ki naj bi zajel natanko tisto, kar se v zgodbi pripisuje fikcijski osebi Martinu Krpanu in morda še temu, na kar je dopustno sklepati na osnovi Levstikove pripovedi. Ta stavek je (faktično) neresničen, ker pač dejansko ni bilo ničesar, kar bi krpaniziralo.

V drugem primeru se opremo na kontekst Levstikove zgodbe o Martinu Krpanu in dobimo obliko $(\forall x)(krpanizira(x) \supset x \text{ je močnejši od Primoža Kozmusa})$, ali še bolj natančno: $(\forall x)(\exists y)(krpanizira(x). y = \text{Primož Kozmus} \supset x \text{ je močnejši od } y)$.

Ta stavek je najprej trivialno (faktično) resničen, ker je pač *antecedens* navedene formalne implikacije » $(\exists y)(krpanizira(x). y = Primož\ Kozmus \supset x\ je\ močnejši\ od\ y)$ « neresničen za vsako vrednost spremenljivke x . Netrivialno resničen bi bil le tedaj, če bi tudi na osnovi same zgodbe sklepali, da je vse, kar krpanizira, močnejše od Primoža Kozmusa. A tu smo v zagati, saj v tej zgodbi preprosto ni prostora za Primoža Kozmusa. Torej ostaja naš stavek brez resničnostne vrednosti.

Ali je možna še kakšna »tretja pot«, ki bi rešila naš stavek kot netrivialno resničen? Očitno bi morali upoštevati nek nov kontekst razprave, ki bi bil mešanica Levstikove zgodbe in realnosti. Prav to je najtežje doseči, saj ne vemo, kako naj bi bil ta kontekst sploh videti. Denimo, da razširimo prvotno Levstikovo zgodbo v sedanost, in sicer tako, da se »nekdanji« Martin Krpan, kakor koli že, prestavi v sedanost, ali pa da se Primož Kozmus prestavi v obdobje Levstikovega Martina Krpana, pri tem pa dopustimo kar minimalno število nujno potrebnih sprememb v originalni zgodbi, prav tako pa dopustimo kar se da malo sprememb v tem, kar sicer vemo o Primožu Kozmusu. V tem smislu bi skonstruirali nek nov možni svet, ki bi bil možen tako glede na Levstikovo zgodbo kot tudi glede na dejanski svet (vsaj glede na to, kar nam je znano o Primožu Kozmusu).

Če si lahko zamišljamo tak fiktivni kontekst in bi bilo v njem tudi netrivialno resnično, da je vsak, ki krpanizira, močnejši od Primoža Kozmusa, potem bi lahko dejali, da je stavek »Martin Krpan je močnejši od Primoža Kozmusa« netrivialno resničen. Mislim, da si je dokaj preprosto zamisliti tak kontekst. Martin Krpan je v prvotni zgodbi zamišljen kot neznansko močan junak, ki je npr. mimogrede z rokami dvignil kobilico s težkim tovorom soli vred ter je prav tako s kombinacijo svoje moči in prirojene zvitosti premagal domnevno nepremagljivega Brdavsa. Tako lahko brez večjih težav sprejmemo podobo, da Martin Krpan in Primož Kozmus tekmujeta v tem, kdo je močnejši, in Krpan brez težav premaga Kozmusa. Dvomim namreč, da je Kozmus sposoben mimogrede dvigniti težko obloženo kobilico.

Podobno lahko »rešimo« druge podobne relacijske stavke. Morda je nekoliko težji primer stavek »Hamlet je bolj priljubljen od Humphreyja Bogarta«. Tu moramo najprej natančneje določiti, kaj vse vsebuje relacija *x je bolj priljubljen od y*. Vsekakor vsebuje bolj oprijemljivo relacijo *x nastopa večkrat v govoru ljudi kot y*. Zato lahko v nadaljevanju privzamam to relacijo. Potem ni niti treba, da se sklicujemo na kakšen razširjeni kontekst Shakespearjeve drame, saj je pomembno le to, ali se termin »*Hamlet*« v človeškem govoru in v tekstih iz okoli zadnjih 150 let pojavlja ali ne pojavlja bolj pogosto kot jezikovni »*Humphrey Bogart*«. Skratka, sploh se nam ni treba ukvarjati s fikcijskim Hamletom, ampak le z jezikovnim terminom »*Hamlet*«. Domnevam, da stavek drži.

Žal na ta način ne moremo rešiti drugih, na pogled podobnih primerov, kot je npr. »Hamlet je bolj nesrečen kot Margareta II.« (Margareta II. je sedanja danska kraljica). Tu se ne moremo sklicevati na kako bolj oprijemljivo relacijo, ki uteleša relacijo »biti bolj nesrečen od« in nam ne bi bilo treba upoštevati virtualne osebe Hamlet, temveč

kak njegov »realni« nadomestek. Tu moramo postopati podobno kot v primeru Martina Krpana in Primoža Kozmusa, skratka najti moramo nek razširjeni kontekst zgodbe o Hamletu, v katero bi spadala tudi (realna) kraljica Margareta II. in bi ob tem naredili minimalne spremembe, tako da bi se ohranila domnevna identiteta Hamleta in identiteta realne kraljice, ter pogledati, ali bi bil glede na ta kontekst netrivialno resničen stavek »Vse, kar hamletizira, je bolj nesrečno od Margarete II.«. Mislim, da si tak kontekst vsak zlahka zamišlja in v njem bi bil Hamlet še vedno izjemno nesrečen in razdvojen človek, danska kraljica pa razmeroma srečna in zadovoljna, čeprav bi jo morda zelo skrbela Hamletova usoda. Nikakor ne bi smeli npr. narediti takšne spremembe, da bi Margareta II. postala Hamletova kraljica – mati, kajti tedaj bi bila domneva, da je vse, kar hamletizira, bolj nesrečno od svoje matere, verjetno neresnična.

Nisem gotov, da lahko na podoben način rešimo vse mogoče probleme govora o irealnih bitnostih. Tako smo na nov način pripotovali do enakega zaključka kot Russell, ki ga je citiral Kripke, namreč da bo sleherna teorija irealnih bitnosti znatno bolj zapletena, kot se nam sprva zdi.

Literatura

- Kripke, S. (1980). *Names and Necessity*. Oxford: Blackwell. (Slov. prevod *Imenovanje in nujnost*, 2000, Ljubljana: Krtina).
- Kripke, S. (2011). »Vacuous names and fictional entities«. V Kripke, S., *Collected Papers, Vol. 1*, Oxford: Oxford University Press: 52–74.
- Kripke, S. (2013). *Reference and Existence: The John Locke Lectures*. Oxford: Oxford University Press.
- Quine, W. v. O. (1961). »On what there is«. V Quine, W. v. O., *From a Logical Point of View*, Harvard: Harvard University Press: 1–19.
- Quine, W. v. O. (1969): »Ontological Relativity«. V Quine, W. v. O., *Ontological Relativity and Other Essays*, New York: Columbia University: 26–68.
- Ule, A. (2006). *Znanost, družba, vrednote*. Maribor, Aristej.
- Wittgenstein, L. (1976). *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell. (Slov. prevod *Filozofske raziskave*, 2014, Ljubljana: Krtina).